

Ekonomi och styrning
Lotta Liedberg

Kulturdepartementet
10333 STOCKHOLM

Ku.remissvar@regeringskansliet.se

Låt fler forma framtiden (SOU 2016:5)

Sammanfattning

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har tagit del av betänkandet ”Låt fler forma framtiden” och väljer att yttra sig över de förslag som rör den lokala demokratin. SKL har även valt att kommentera en del av bedömningarna i betänkandet. Många förslag och bedömningar rör medlemmarnas möjlighet till inflytande och delaktighet som är viktigt för en vital demokrati. Samtidigt har partierna ett centralt demokratiuppdrag, de är en länk mellan väljare och beslutsfattare, de ska väga samman motstridiga intressen och legitimera och förankra den politik som genomförs. Medlemmarnas möjlighet till inflytande och delaktighet mellan valen måste ses som ett komplement till den representativa demokratin.

Förbundets ställningstagande

- SKL tillstyrker förslaget om en ny målsättning för demokratipolitiken.
- SKL tillstyrker förslaget att SCB årligen följer upp den sociala representativiteten i de politiska församlingarna.
- SKL tillstyrker förslaget om möjligheten att behålla ett fullmäktigeuppdrag efter flytt, om flytten är tillfällig.
- SKL tillstyrker förslaget om att kommunallagen ska innehålla bestämmelser om att kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former.
- SKL avstyrker förslaget om att fullmäktige får besluta att en förtroendevald som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid ska få vara ledig från sitt uppdrag under en tidsbegränsad period, dock högst ett år, för att vara föräldraledig. Detsamma gäller sådan förtroendevald som på grund av sjukdom har nedsatt arbetsförmåga.
- SKL tillstyrker förslaget om att fullmäktige ska kunna hålla debatter utan samband med annan handläggning.
- SKL tillstyrker förslaget om att fullmäktige ska verka för att medlemmarna i kommunen eller i kommun inom landstinget har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut.
- SKL tillstyrker förslaget att det inte ska vara nödvändigt för initiativtagarna att uppvisa egenhändiga namnteckningar. Det ska vara möjligt att samla in underskrifter via internet.

- SKL tillstyrker förslaget att en nationell webbplats inrättas som ska kunna användas för insamling av folkinitiativ.
- SKL tillstyrker att vid fastställandet av erforderliga namnunderskrifter för att väcka ett folkinitiativ ska antalet röstberättigande kommun- och landstingsmedlemmar anses vara det antal röstberättigande som fanns i kommunen eller landstinget på valdagen vid det senaste ordinarie valet.
- SKL avstyrker förslaget att det ska vara tvingande för kommuner att införa folkmotion.
- SKL avstyrker förslaget om ett försök med sänkt rösträttsålder.
- SKL tillstyrker förslaget att kommuner och landsting bör tillförsäkra sig att ungas perspektiv ska komma till uttryck i beslutsprocesser.
- SKL tillstyrker förslaget att kunskap om den lokala demokratins funktionssätt ska ingå som en av insatserna i det nationella skolutvecklingsprogrammet.
- SKL instämmer i att vid beräkningen av tid inom ramen för en behovsbedömning ska förtroendevalda med nedsatt funktionsförmåga som blivit beviljade insatser få tillgodoräkna sig tid som är direkt kopplad till att kunna fullgöra ett uppdrag som förtroendevald inom kommun, landsting eller riksdagen. Regeringen får meddela föreskrifter om bedömningen av hur antalet timmar ska beräknas.

3. Om delaktighet och jämlikt inflytande

3.6.1 Nytt mål för demokratipolitiken

Utredningen föreslår ett nytt mål för demokratipolitiken: *En hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande*. Målsättningen med en hållbar demokrati uppnås genom specifika delmål (nuvarande mål; *En levande demokrati där individens möjligheter till inflytande förstärks*). SKL tycker att det är positivt att begreppet jämlikhet ingår i målet då det finns tendenser som visar att polariseringen i samhället har ökat.

Förbundets ställningstagande

SKL tillstyrker förslaget på nytt mål för demokratipolitiken.

5. Valdeltagandet och politiskt engagemang mellan valen

Sverige har ett högt valdeltagande jämfört med t.ex. de nordiska länder, framför allt i valen till kommun- och landstingsfullmäktige. Valdeltagandet är däremot inte jämlikt. I samma kommun kan valdeltagande vara runt 50 procent i socialt utsatta områden medan i socioekonomiska starka områden kan över 90 procent av de röstberättigande gå till valurnorna. SKL anser att det behövs insatser i de utsatta områdena som utgår ifrån dem som bor där, insatser som är långsiktiga och fokuserar på inflytande och delaktighet ur ett brett perspektiv. Utredningens förslag att regeringen bör utöka stödet till organisationer i det civila samhället som arbetar med att öka den politiska delaktigheten är en väg men det behövs flera typer av insatser.

SKL ställer sig tveksam till utredningens förslag att kommunen bör informera om vad som gäller för politiska möten och demonstrationer på sin webbplats. Det kan inte vara kommunernas uppgift att informera om föreskrifter som en annan myndighet ansvarar för.

7 De förtroendevalda och den sociala representativiteten

Utredningen bedömer att för att könsbalansen i de kommunala bolagens styrelser ska bli jämnare kan partierna samordna sina nomineringsprocesser. Vidare anser utredningen att kommunerna och landstingen bör eftersträva en könsfördelning i styrelserna på minst 40 procent. SKL instämmer att en könsbalans på 40 procent är att eftersträva i alla församlingar. Däremot så förfogar partierna över sin nomineringsprocess i de organ som är politiskt tillsatta och de är deras uppgift att arbeta för jämställdhet i kommunala organ och kommunala bolagsstyrelser.

7.6.2. Uppföljning av den sociala representativiteten och förtroendevaldas villkor i den nationella och lokala politiken

SKL anser att det är bra att SCB får i uppdrag följa upp den sociala representativiteten i de politiska församlingarna på nationell och lokal nivå en gång per mandatperiod. Det är rimligt att dessa uppföljningar finansieras med statliga medel.

Förbundets ställningstagande

SKL tillstyrker förslaget att SCB årligen följer upp den sociala representativiteten i de politiska församlingarna.

8 De förtroendevaldas villkor

SKL anser att det är värdefullt med ett stort antal förtroendevalda och delar utredningen bedömning att antalet förtroendeuppdrag i kommuner och landsting inte bör minska. En bred social- och åsiktsrepresentation är bra för en levande demokrati. Däremot anser inte SKL att det går att generellt säga att det är betydelsefullt att kommuner och landsting behåller en nämndstruktur som ger möjlighet för oerfarna förtroendevalda att skolas in i politiken. SKL tror att nämndstrukturen har en underordnad betydelse, det finns flera sätt att skola in oerfarna politiker och varje kommun måste ha ansvar för att forma den politiska struktur som passar den lokala kontexten.

Intresset för inrätta stadsdelsnämnder har minskat drastiskt. SKL har dock inga invändningar emot att genomföra försök med direktval till ett begränsat antal platser i en geografisk nämnd om det finns ett intresse bland kommuner och landsting. Det behöver dock klargöras hur detta ska ske.

SKL delar utredningens bedömning att kommuner och landsting bör underlätta för förtroendevalda att fullgöra sina uppdrag vid sidan av heltidsarbete eller hem- och familjesysslor. Förslag som att arbeta för att tjänsteutlåtande ska vara lättillgängliga genom en bra struktur och begripligt språk är bra.

SKL delar utredningens bedömning att kommuner och landsting kan underlätta för förtroendevalda med barn i behov av tillsyn genom att besluta om mer generösa regler för förskola och barnomsorg.

8.3.5 Rätt att behålla uppdrag som fullmäktigeledamot trots flytt

Utredningen föreslår att man ska utöka möjligheten att behålla ett uppdrag trots flytt från kommunen eller landstinget till att också omfatta fullmäktigeledamot. Om en förtroendevald upphör att vara valbar, ska uppdraget upphöra vid nästa fullmäktigesammanträde, om inte fullmäktige beslutar att den förtroendevalde ska få ha kvar sina uppdrag under återstoden av mandattiden.

SKL anser att det är bra att fullmäktige kan besluta att en fullmäktigeledamot kan sitta kvar mandatperioden ut även om personen flyttar till en annan kommun. Det kan t.ex. möjliggöra för den som under en period studerar på annan ort att behålla sin plats i fullmäktige. Detta förutsätter dock att personen kan fortsätta att delta i sammanträden m.m. Flytten ska också vara tillfällig och personen ska ha för avsikt att flytta tillbaka till kommunen. För att det inte ska bli godtyckliga beslut om vilka som kan sitta kvar bör fullmäktige fatta beslut om hur möjligheten ska tillämpas.

Förbundets ställningstagande

SKL tillstyrker förslaget om möjligheten att behålla ett fullmäktigeuppdrag efter flytt.

8.3.7. Kommuner och landsting ska verka för en trygg och säker miljö för de förtroendevalda

Utredningen föreslår att kommunallagen ska innehålla en bestämmelse om att kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former.

SKL har under lång tid lyft frågan om hot, våld och trakasserier mot förtroendevalda genom skrifter, seminarier, debattartiklar m.m. Detta är inte bara ett angrepp mot den förtroendevalde utan ett allvarligt hot mot vårt demokratiska samhälle. Det är bra att kommunallagen får en bestämmelse som kan leda till ett mer systematiskt arbete för att förebygga och hantera hot och våld mot förtroendevalda i kommuner och landsting. Lika viktigt är att lagstiftningen skärps mot den brottslighet som riktar sig mot demokratiska intressen och grundläggande demokratiska institutioner vilket omfattar de förtroendevalda.

Förbundets ställningstagande

SKL tillstyrker förslaget om att kommunallagen ska innehålla bestämmelser om att kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former.

8.5.1 Ersättning för inkomstbortfall ska omfatta hela inkomsten

SKL anser i enlighet med utredningen att det är viktigt att kommunerna och landstingen följer bestämmelserna om att de förtroendevalda har rätt till skälig ersättning för den pension och de

semesterförmåner som de förtroendevalda förlorar på grund av sina uppdrag. Däremot så måste externa kommunikationsaktiviteter som att kommunicera med medborgarna vara sanktionerade av kommunen i de lokala ersättningsreglerna för att de ska kunna anses ingå ”i uppdraget” och vara ersättningsberättigade enligt kommunallagen.

8.5.2. Förtroendevaldas möjlighet att vara föräldralediga eller sjukskrivna

Utredningen föreslår att fullmäktige får besluta att en förtroendevald som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid ska få vara ledig från sitt uppdrag under en tidsbegränsad period, dock högst ett år, för att vara föräldraledig. Detsamma gäller sådan förtroendevald som på grund av sjukdom har nedsatt arbetsförmåga.

SKL tycker att det borde vara en rättighet att vara föräldraledigt eller sjukskriven utan att fullmäktige ska behöva godkänna detta.

Det finns även behov att tydliggöra vad som gäller för fritidspolitiker som är föräldralediga eller sjukskrivna men vill fortsätta med sitt uppdrag.

Förbundets ställningstagande

SKL avstyrker förslaget om att fullmäktige får besluta att en förtroendevald som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid ska få vara ledig från sitt uppdrag under en tidsbegränsad period, dock högst ett år, för att vara föräldraledig. Detsamma gäller sådan förtroendevald som på grund av sjukdom har nedsatt arbetsförmåga.

9 Den lokala politikens organisering

Utredningen bedömer att fullmäktige bör ha tillräckliga befogenheter att granska och utkräva ansvar och att fullmäktige kan utveckla en praxis för den interna granskningen av maktutövningen.

SKL anser att fullmäktige redan har kraftfulla instrument t.ex. revisionen som är fullmäktiges instrument för den demokratiska granskningen. Betänkandets förslag, att fullmäktige kan ge en nämnd eller ett utskott ett granskningsuppdrag som liknar revisionens, bedömer vi snarare skulle splittra och försvaga granskningen än att förstärka den. Det är bättre att stärka dagens revisionen än att skapa ett parallellt system.

Utredningen anser att fullmäktige bör besluta om en uppdragsbeskrivning för ordföranden i styrelsen och nämnderna samt övriga förtroendevalda som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid.

På kommunal och regional nivå har antalet blocköverskridande styren och minoritetsstyren ökat markant. Ett minoritetsstyre kan inte vara säker på att få igenom sina förslag i fullmäktige. Det skulle kunna innebära att en uppdragsbeskrivning, fastställd av fullmäktige, i praktiken kan leda till att ordförande blir begränsad i sin politiska roll.

För att motverka elitisering och maktkoncentration i politiken anser utredningen att partierna i fullmäktige bör överväga en begränsning av antalet mandatperioder som en person kan inneha uppdraget som ordförande.

SKL anser att partiernas roll har en avgörande betydelse för demokratin. Det är därför viktigt att partierna har makt över att nominera sina företrädare. SKL anser därför att begränsa antalet mandatperioder strider mot partiernas grundläggande ansvar och uppgift. Sedan är det medborgarna som väljer vilka de vill ska företräda dem.

Däremot så kan man underlätta för att fler ska kunna och vilja ta hel- eller deltidsuppdrag i kommunen t.ex. förenkla möjligheten att kombinera politiska uppdrag med familjeliv, ge stöd till yngre och kvinnliga politiker, anordna ledarprogram och mentorskap m.m.

9.3.4 Fullmäktige bör regelbundet arrangera allmänpolitiska debatter

SKL tycker att förslaget är bra att fullmäktige ska kunna hålla debatter utan samband med annan handläggning. Fullmäktigepresidiet kan fatta beslut om att kalla till debatt samt om vilket eller vilka ämnen som debatten ska omfatta. Det är upp till varje fullmäktige att avgöra om man vill hålla allmänpolitiska debatter.

Förbundets ställningstagande

SKL tillstyrker förslaget om att fullmäktige ska kunna hålla debatter utan samband med annan handläggning.

11 Medborgardialog och samråd i kommuner och landsting

Utredningen bedömer att den medborgerliga delaktigheten bör hanteras inom ramen för de folkvaldas forum, nämligen under beredningen av ärenden till fullmäktige. Förslaget om att verka för att medlemmarna ska ha förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut ska ses som en demokratisk princip.

Medborgarna har ofta värdefulla erfarenheter och synpunkter som är viktiga att väga in vid beredning av vissa ärenden. Det är däremot viktigt att de folkvalda, som har en helhetssyn och som har det yttersta ansvaret för budget, kvalitet i verksamheterna m.m. avgör i vilka ärenden som det är lämpligt att föra dialog med medborgarna.

SKL instämmer i att för att medborgarrådets syfte och form ska bli tydliga finns det ett värde i att reglementen för råden antas av fullmäktige.

SKL är positiv till utredningens förslag att kommuner och landsting på sin webbsida bör ha en plats där all information och alla redskap som är relevanta för den demokratiska delaktigheten görs tillgänglig för de som bor och verkar i kommunen eller landstinget.

11.5.1 Medlemmarna ska ha förutsättningar att delta

Utredningen föreslår att fullmäktige ska verka för att medlemmarna i kommunen eller i landstinget har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut.

Utredningen vill föra in en paragraf i kommunallagen om att medlemmarna ska ha förutsättningar att delta och föra fram sina synpunkter.

De flesta kommuner arbetar redan idag med olika verktyg för delaktighet och inflytande till exempel. medborgardialog, medborgarförslag, paneler, folkomröstningar m.m. SKL anser att det är bra att medborgarna ges möjlighet att delta och föra fram sina synpunkter men att

utgångspunkten ska vara att fullmäktige eller annan ansvarig nämnd beslutar om vilka frågor som lämpar sig för medborgardialog och vilka former den ska ha.

Förbundets ställningstagande

SKL tillstyrker förslaget om att fullmäktige ska verka för att medlemmarna i kommunen eller i kommun inom landstinget har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut.

12 Det förstärkta folkinitiativet

SKL tycker att det är bra om det blir tydligare riktlinjer kring formfrågan gällande folkinitiativ. Idag gör kommuner olika bedömningar när det gäller att godkänna underskrifter för folkinitiativ, vilket kan leda till att initiativtagarnas förtroende för systemet minskar. Samlas underskrifterna in via internet kan diskussioner kring insamlande och godkännande av namnunderskrifter förhoppningsvis bli färre.

SKL ställer sig också positiv till att det upprättas en nationell webbplats för namninsamling av folkinitiativ och att det antal namnunderskrifter som krävs utgår från antalet röstberättigande vid den senaste ordinarie valdagen.

SKL välkomnar en översyn av folkinitiativet som det fungerar idag. Många folkomröstningar rör redan fattade beslut och där en folkomröstning snarare undergräver förtroendet för den lokala demokratin än förstärker det.

Utredningen anser att en försöksverksamhet med e-röstning i kommunala folkomröstningar bör genomföras. SKL anser inte att e-röstning ska förekomma vid folkomröstningar eller vid val till politiska församlingar. Det går aldrig att garantera att det inte har skett otillbörlig påverkan.

Förbundets ställningstagande

SKL tillstyrker förslaget att det inte ska vara nödvändigt för initiativtagarna att uppvisa egenhändiga namnteckningar. Det ska vara möjligt att samla in underskrifter via internet.

SKL tillstyrker förslaget att en nationell webbplats inrättas som ska kunna användas för insamling av folkinitiativ.

SKL tillstyrker att vid fastställandet av erforderliga namnunderskrifter för att väcka ett folkinitiativ ska antalet röstberättigande kommun- och landstingsmedlemmar anses vara det antal röstberättigande som fanns i kommunen eller landstinget på valdagen vid det senaste ordinarie valet.

13 Medborgarförslag och folkmotion

13.5.1 Folkmotion ersätter medborgarförslag

Folkmotionen kan vara ett bra alternativ till medborgarförslaget då det kräver att fler än en person står bakom ett förslag. I en del kommuner har en person skrivit många

medborgarförslag vilket har lett till omfattande administration. SKL anser dock att folkmotionen ska vara frivillig för kommunerna att införa.

Förbundets ställningstagande

SKL avstyrker förslaget att det ska vara tvingande för kommuner att införa folkmotion.

14 Ungas delaktighet och inflytande

Unga har rätt till inflytande precis som vuxna medborgare även om de inte har rösträtt. Därför är det viktigt att hitta andra forum för ungas möjlighet till inflytande och delaktighet.

SKL instämmer i utredningens förslag att kommuner och landsting bör ha en policy eller en handlingsplan för den lokala ungdomspolitikerna.

Utredningen föreslår att skolor i större utsträckning än idag bör samverka med den politiska förvaltningen i kommuner och landsting och träffa företrädare för de politiska partierna på lokal nivå. SKL har länge ansett att det är viktigt att politiska partier får komma in i skolan. Det är viktigt att eleverna får en bred bild av det politiska systemet i Sverige, vilka partier som finns och vad de står för. Att bjuda in partier till undervisningen och till skolan är en bra metod för att ge eleverna en mångfacetterad bild av hur vår demokrati fungera

SKL instämmer i utredningens förslag att ungas rätt att liksom andra medborgare gå samman för att ägna sig åt gemensamma intressen eller för att driva opinionsbildning och politik, såväl i skolan som på fritiden, bör uppmuntras, respekteras och stödjas.

14.8.1 Försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder

SKL tar inte ställning till förslaget om rösträtt för 16-åringar. SKL ser fördelar men att sänka rösträtten eftersom man vet att fler 18-åringar röstar än 21-åringar. Vilken antagligen beror på att 18-åringar oftast går i skolan och bor hos sina föräldrar vilket ökar viljan att rösta. Samtidigt så är det rimligt att rösträtten sammanfaller med myndighetsåldern. Däremot anser SKL att en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder inte är ett bra förslag. Om ett försök ska göras bör det vara lika för alla kommuner. Det kan bli svårt att förklara varför 16-åringar i en kommun får rösta men inte i en annan.

Förbundets ställningstagande

SKL avstyrker förslaget om ett försök med sänkt rösträttsålder.

14.8.2 Unga ska ges reella möjligheter till inflytande i kommuner och landsting

SKL delar utredningens förslag att ungas perspektiv ska komma till uttryck i beslutsprocesser.

Förbundets ställningstagande

SKL tillstyrker förslaget att kommuner och landsting bör tillförsäkra sig att ungas perspektiv ska komma till uttryck i beslutsprocesser.

14.8.4 Öka skolelevs kunskaper om formerna för medborgerligt inflytande

SKL tycker det viktigt att öka kunskapen hos unga om hur kommuner och landsting fungerar och om formerna för medborgerligt inflytande. I det arbetet har skolan en avgörande betydelse.

Förbundets ställningstagande

SKL tillstyrker förslaget att kunskap om den lokala demokratins funktionssätt ska ingå som en av insatserna i det nationella skolutvecklingsprogrammet.

15 Delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning

Det är en demokratiska rättighet att personer med funktionsnedsättning kan delta i samhället på samma villkor som alla andra. Det finns dock fortfarande många trösklar både synliga och osynliga. Att en person med funktionsnedsättning ska kunna rösta och ta ett uppdrag som förtroendevald är självklart, men även mellan valen ska alla kunna ta del av information och känna att det finns möjlighet att delta i demokratin på olika sätt. SKL instämmer i de bedömningar som utredningen har gjort och som syftar till säkerställa den demokratiska delaktigheten för alla medlemmar.

Förbundets ställningstagande

SKL instämmer i att vid beräkningen av tid inom ramen för en behovsbedömning **ska** förtroendevalda med nedsatt funktionsförmåga som blivit beviljade insatser få tillgodoräkna sig tid som är direkt kopplad till att kunna fullgöra ett uppdrag som förtroendevald inom kommun, landsting eller riksdagen. Regeringen får meddela föreskrifter om bedömningen av hur antalet timmar ska beräknas.

Sveriges Kommuner och Landsting

Lena Micko
Ordförande

Särskilt yttrande lämnades av Miljöpartiet, enligt bilaga